

Nr 17.

Ankom till riksdagens kansli den 6 april 1932 kl. 2 e. m.

*Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av väckta motioner
om ändrad ordning för val av ersättare för ledamöter av
riksdagens andra kammare.*

Uti de till konstitutionsutskottet hänvisade, likalydande motionerna nr 7 i första kammaren av herr *Erik Anderson* m. fl. och nr 4 i andra kammaren av herr *Schött* m. fl. har hemställts, »att riksdagen måtte besluta sådan ändring i lagen om val till riksdagens andra kammare, att bestämmelsen om valsedlarnas utseende och därmed om utseende av ersättare till vald riksdagsman måtte få samma lydelse som motsvarande bestämmelser i kungl. förordningen om landsting, samt att konstitutionsutskottet måtte formulera och för riksdagen föreslå härför nödiga ändringar i vallagen».

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionerna.

Enligt 59 § lagen om val till riksdagen skola vid andrakammarval namnen å valsedeln uppföras i en följd, det ena under det andra, och må namnen utgöra högst två utöver det antal riksdagsmän valet avser.

Avgår riksdagsman före utgången av den tid, för vilken han blivit vald, skall enligt 87 § samma lag ny röstsammanräkning företagas inom den grupp, för vilken den avgångne blivit vald. Vid den nya sammanräkningen tages hänsyn blott till de valsedlar, som upptaga den avgångnes namn och på grund därav gällde för detta namn vid den sammanräkning, då namnet tilldelades plats. Varje valsedel gäller vid den nya sammanräkningen såsom hel röst, och röstvärdet skall tillgodoräknas den av de förut ej valde, vilkens namn står främst å sedeln. Den som då erhåller högsta röstetalet inträder i den avgångnes ställe.

I huvudsak liknande regler gällde tidigare även för val till första kammaren och vid kommunala val. I det av första särskilda utskottet vid 1919 års lagtima riksdag avgivna utlåtande angående utvidgningen av den politiska rösträtten m. m. erinrades om, att det satts i fråga, huruvida icke i samband med den förestående förlängningen av valperioden till första kammaren en omläggning i vissa hänseenden av ersättarinstitutionen kunde anses erforderlig. Erfarenheten hade redan visat, dels att vid kandidatlistors uppsättande till-

börlig omsorg ej alltid ägnades åt utväljandet av de namn, vilka först vid ett ersättarval beräknades komma i betraktande, dels att de regler för rösternas sammanräkning, som för detta fall gällde, ofta verkat på ett sätt, som ej kunde anses överensstämma med valmännens avsikter. Det vore enligt särskilda utskottets mening uppenbart, att, då valperiodens längd ökades och sålunda med all sannolikhet ersättare komme att inkallas i större utsträckning, än förut varit fallet, skärpt uppmärksamhet måste ägnas åt dessa förhållanden, som för förstakammarbildningen ingalunda vore utan betydelse. I enlighet med utskottets hemställan beslöt riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om utredning av frågan.

Den begärda utredningen verkställdes av tillkallade proportionsvalssakkunniga, vilka den 18 april 1921 avgåvo betänkande.

De sakkunniga föreslogo, att vid val till första kammaren valsedeln skulle avdelas i en vänster- och en högerkolumn, den förra avsedd för de för själva riksdagsmannavalet upptagna namnen, den senare för särskilda ersättarnamn. I den vänstra kolumnen skulle namnen uppföras var för sig i särskilda rutor. Mot varje ruta å vänstra sidan svarade å den högra en särskild ruta, i vilken kunde uppföras ett eller två namn, vilka framför andra skulle komma i betraktande vid val av efterträdare åt den i förstnämnda ruta angivna riksdagsmannen i den ordning, vari de uppförts.

De sakkunniga föreslogo härjämte införande av sådan anordning av ersättarvalen att det samtidigt med valet av ordinarie förstakammarledamöter bleve klart, vem som vid inträffande avgång av ordinarie ledamot skulle inträda i hans ställe.

Vad angår efterträdare till riksdagsman i andra kammaren, ansågo de sakkunniga, att samma behov av en reform i den riktning, som föreslogs för första kammaren, icke kunde sägas föreligga.

Kungl. Maj:t föreslog i proposition till 1921 års riksdag ändrade bestämmelser i överensstämmelse med de sakkunnigas förslag. Riksdagen antog även i huvudsak Kungl. Maj:ts förslag, dock med den ändringen, att sammanräkning för utseende av ersättare icke skulle ske förrän vid inträffad avgång av förstakammarledamot.

Sedermåra infördes år 1922 i anledning av väckt motion liknande bestämmelser för landstingsval och övriga kommunala val. Vid tillämpningen på de kommunala valen modifierades bestämmelserna dock så, att användandet av den s. k. spaltade valsedeln icke blev obligatoriskt, utan väljare även kunde begagna sig av den förut gällande valsedelstypen. Då vid förfall för landstingsman att bevista landstingsmöte suppleant för honom skall inkallas, kvarstod givetvis i landstingsförordningen bestämmelsen att, sedan valet av landstingsmän blivit avslutat, sammanräkning omedelbart skulle företagas för utseende av suppleanter.

I motion vid 1930 års riksdag upptogs frågan om införande av motsvarande anordning för utseende av ersättare även beträffande andrakammarvalen. Konstitutionsutskottet, till vilket motionen hänvisades, ansåg att frågan borde upptagas till ingående prövning. Då emellertid riksdagen 1929 i skrivelse anhål-

lit om skyndsamt utredning och därpå grundat förslag om sådana bestämmelser vid val till andra kammaren, att därigenom illojalt användande av ett partis beteckning å valsedlar må förekommas, samt i samband därmed om officiella valförberedelser, ansåg utskottet, att proposition i anledning av denna skrivelse borde avvaktas.

De i anledning av skrivelsen tillsatta sakkunniga hava den 4 februari 1930 avgivit betänkande, och sedan yttranden häröver inkommit, är ärendet beroende på Kungl. Maj:ts prövning.

Enligt utskottets uppfattning bör frågan, huruvida nu förevarande bestämmelser angående val till riksdagens andra kammare böra bringas att närmare ansluta sig till vad som i motsvarande hänseende gäller vid val till första kammaren ävensom vid kommunala val, tagas under omprövning. Utskottet hemställer fördenskull,

att riksdagen i anledning av förevarande motioner måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning, huruvida vid val till riksdagens andra kammare lämpligt vore att möjlighet öppnades för användandet jämväl av den s. k. spaltade valsedel, som vid andra slags val får användas, samt för riksdagen framlägga de förslag, som av utredningen föranledas.

Stockholm den 5 april 1932.

På konstitutionsutskottets vägnar:

C. A. REUTERSKIÖLD.

Närvarande: herrar *Reuterskiöld, Sävström, Thulin, David Bergström, greve Spens, G. W. Hansson, Sundberg, Mellén, Valfrid Eriksson, Larsén*, Åkerberg*, Magnusson* i Tumhult*, *Gustafson* i Kasenberg, *Borg, Anderson* i Norrköping, *Olsson* i Mora, *Fast, Petersson* i Broaryd, *Björck* i Kristianstad och *Brännberg**.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservationer:

1) av herr *Reuterskiöld*, som med instämmande av herr *Petersson* i Broaryd anförde:

Efter min mening förefinnes ingen som helst anledning upptaga frågan om spaltad valsedels användning vid andrakammarvalen. För närvarande gäller

regeln om sådan valsedels användning väsentligt för förstakammarvalen i syfte att möjliggöra valsamverkan vid dessa på ett enkelt sätt. Samma syfte skall vid andrakammarvalen vinnas genom kartellföreskrifterna; något annat sätt att vinna det samma är här icke behöfligt. Skulle vid andrakammarvalen spaltad valsedel införas, betydde detta blott, att man sökte ett medel för att sammanföra land och stad, trots motsatta intressen, om *gemensamma* valsedlar i stället för de särskilda fraktionssedlarna under gemensam överbeteckning, som nu måste användas. De senare motsvara vida bättre det verkliga behovet och äro i och för sig ett bättre medel för samverkan vid rent politiska val.

Att den spaltade valsedeln alternativt kan användas vid kommunala val innebär, att vid dessa en samverkan mellan olika grupper möjliggöres även utan att partierna som sådana måste inblandas.

De tre skilda systemen hava sålunda sin grund i de olika faktiska förutsättningar, som föreligga vid förstakammarval, vid andrakammarval och vid kommunala val. Jag har därför yrkat, att utskottet ville hemställa om avslag å motionen.

2) av herrar *Sävström, G. W. Hansson* och *Fast*, som ansett, att utskottet bort hemställa, att förevarande motioner I:7 och II:4 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.